

Jodendom

Table of contents

1. Essentials
2. Wie zijn de Joden?
3. Hoe zijn het Jodendom en het Christendom opgesplitst?
4. De kalender en de festivals
5. Het spirituele leven - Gebed, meditatie en de Thora
6. Een joods leven
7. Uit de getto, in de wervelwind
8. Twintigste-eeuws Jodendom

1. Essentials

Christendom

- ▶ God, de vader, en de heilige geest
 - ▶ Verrijzenis
 - ▶ verlossing
 - ▶ Doopsel
 - ▶ Vergevingsgezindheid
 - ▶ Kruisiging
 - ▶ Bekering
 - ▶ Vormsel (confirmatio)
 - ▶ Hemelvaart
 - ▶ Rechtvaardiging
 - ▶ Geschriften
- Eucharistie
 - Gebed
 - Vertrouwen
 - Broederschap
 - Wedergeboorte
 - Gehoorzaamheid
 - Eeuwige leven
 - Discipelschap
 - Geloof
 - Liefde
 - Geboorte van jesus

Jodendom

- ▶ God
- ▶ Thora (de weg, wet, instructie, leer)
- ▶ *Mitzva* (gebod = de praktische eenheid van de Thora = goede daad)
- ▶ *Avera* (overtreding, zonde)
- ▶ Vrije wil
- ▶ *Teshuva* (boetedoening, terugkeer naar god)
- ▶ *Tefilla* (gebed)
- ▶ *Tsedaka* (eerlijkheid, juistheid = liefdadigheid)
- ▶ *Hesed* (liefde, mededogen, vriendelijkheid)
- ▶ *Yetser tov* (goede impuls, de aangeboren psychologische neiging om goed te doen)
- ▶ *Yetser hara* (de impuls om slecht te doen)
- ▶ Israel (volk, land, convenant (verbond, overeenkomst))

Ouwe testament (Tanakh)

▶ Pentateuch (Thora)

- ▶ Genesis
- ▶ Exodus
- ▶ Leviticus
- ▶ Numeri
- ▶ Deuteronomium

▶ Geschiedkundige boeken

- ▶ Jozua
- ▶ Richteren
- ▶ Ruth
- ▶ Samuel 1 & 2
- ▶ Koningen 1 & 2
- ▶ Kronieken 1 & 2
- ▶ Ezra
- ▶ Nehemia
- ▶ Ester

▶ Poëtische en wijsheid boeken

- ▶ Job
- ▶ Psalmen
- ▶ Spreuken (ecclesiastes)
- ▶ Hooglied (song of solomon)

▶ Profeten

▶ Grote profeten

- ▶ Jesaja
- ▶ Jeremia
 - ▶ Klaagliederen
- ▶ Ezechiël
- ▶ Daniel

▶ Kleine profeten

- ▶ Hosea
- ▶ Joel
- ▶ Amos
- ▶ Obadja
- ▶ Jona
- ▶ Micha
- ▶ Nahum
- ▶ Habakuk
- ▶ Sefanja
- ▶ Haggai
- ▶ Zacharia
- ▶ Maleachi

Nieuwe testament

▶ Evangeliën

- ▶ Mattheüs
- ▶ Marcus
- ▶ Lucas
- ▶ Johannes
- ▶ Handelingen

▶ Brieven van Paulus

- ▶ Romeinen
- ▶ Korintiers 1 & 2
- ▶ Galaten
- ▶ Efeziërs
- ▶ Filippenzen
- ▶ Kolossenzen
- ▶ Tessalonicenzen 1 & 2
- ▶ Timoteus 1 & 2
- ▶ Titus
- ▶ Filemon

▶ Overige brieven

- ▶ Hebrreeën
- ▶ Jakobus
- ▶ Petrus 1 & 2
- ▶ Johannes 1, 2 & 3
- ▶ Judas
- ▶ Openbaring van Johannes

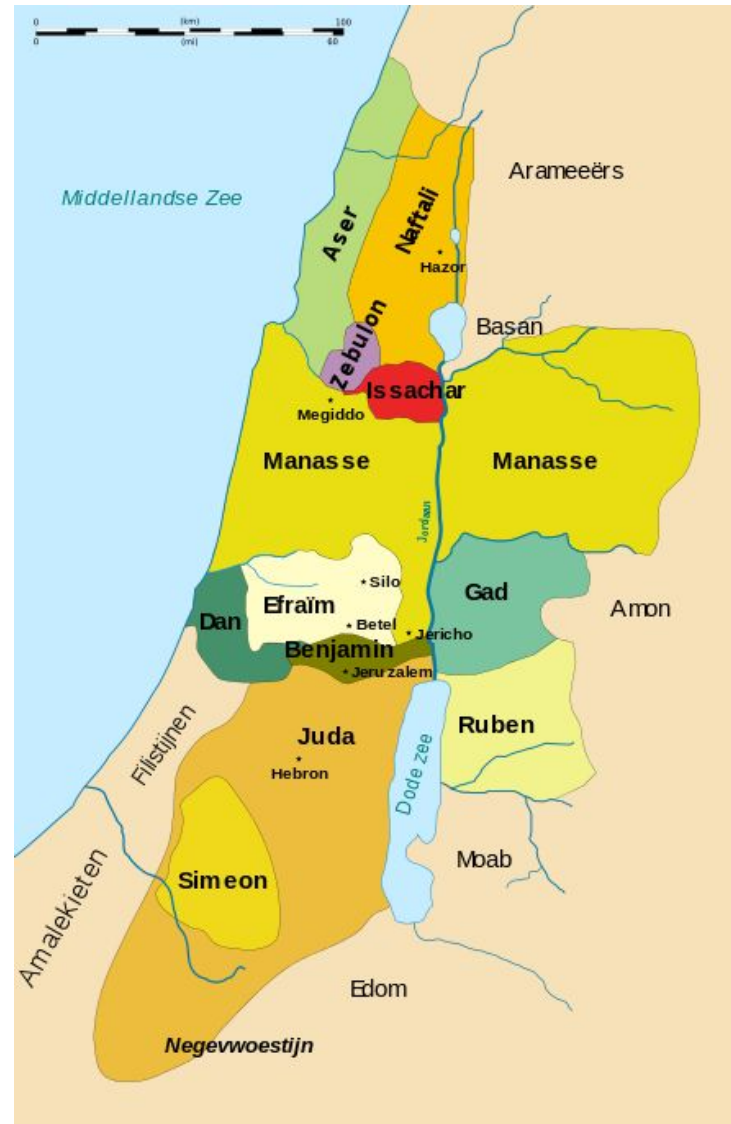
10 geboden (dekaloog)

- ▶ De geboden die god aan Mozes heeft doorgegeven op de berg Sinai
- ▶ Exodus: 12 verboden en 2 geboden
- ▶ Deuteronomium: 12 verboden en 3 geboden
- ▶ Terugbrenging tot 10 is een catechetische (godsdienstonderwijs) constructie
- ▶ Meestal verdeeld in volgende wijze: 1 (afgezonderd heilig woord) + 3 (relatie tussen mens en god) + 3 (verhouding tot de naaste) + 3 (innerlijk van de mens)

1. Ik ben de eeuwige, uw God, die u uit het land Egypte, uit het diensthuis, geleid heb.
2. Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.
3. Gij zult de naam van de Eeuwige, uw God, niet ijdel gebruiken.
4. Gedenk de Sjabbat, dat gij die heiligt.
5. Eert uw vader en uw moeder.
6. Gij zult niet moorden.
7. Gij zult niet echtbreken.
8. Gij zult niet stelen.
9. Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste.
10. Gij zult niets begeren dat van uw naaste is.
11. *Gij zult uw broeder niet haten in uw hart (Moses shapiro)*

Israel

- ▶ Ruben
- ▶ Simeon
- ▶ Levi (priesters klasse)
- ▶ Juda
- ▶ Dan
- ▶ Naftali
- ▶ Gad
- ▶ Aser
- ▶ Issachar
- ▶ Zebulon
- ▶ Jozef (pionier in Egypte)
 - ▶ Efraïm
 - ▶ Manasse
- ▶ Benjamin

Sjabbat

- ▶ De wekelijkse rustdag in het jodendom, van vrijdagavond tot zaterdagavond
- ▶ Dit is de laatste dag van de joodse week
- ▶ Volgens genesis rustte god op deze dag uit van zijn schepping
- ▶ De belangrijkste regel op de sjabbat voorgeschreven door de Tenach is onthouding van alle arbeid
- ▶ Gebaseerd op verschillende delen van de Tenach zijn er ook nog andere minder essentiële regels, die door verschillende joden in meer of mindere mate worden aangehouden. Bijvoorbeeld het niet ontsteken van vuur

2. Wie zijn de Joden

- ▶ Middeleeuwen
 - ▶ Speciaal volk
 - ▶ De leer van jesus afgewezen, en daardoor verdoemd tot een lage status
 - ▶ Doordat de christenen in de middeleeuwen de macht hadden is dit ook uitgekomen (selffulfilling prophecy)
 - ▶ De schuld gekregen van vele catastrofes (black death, dood van jesus, 'blood libel')
- ▶ Verlichting
 - ▶ Veel joden assimileren omdat ze anders geen mogelijkheden hebben in de maatschappij
 - ▶ Joodse zelfhaat
 - ▶ Karl marx (jewish question)
 - ▶ Ontsnapping aan joodse uniekheid door zijn toevlucht te zoeken in socialistisch universalisme

Geografische spreiding Joden

- **Argentina (240.000)**
- **Australia (106.000)**
- Austria (12.000)
- Belgium (30.000)
- Belarus (10.000)
- **Brazil (250.000)**
- **Canada (356.000)**
- Chili (25.000)
- Check Republic (10.000)
- Denmark (10.000)
- **France (600.000)**
- Germany (67.000)
- Holland (25.000)
- **Hungary (100.000)**
- Iran (25.000)
- **Israël (5.619.000)**
- Italy (35.000)
- Latvia (17.000)
- ▶ Lithuania (11.000)
- ▶ Mexico (48.000)
- ▶ Moldova (65.000)
- ▶ Morocco (10.000)
- ▶ Panama (10.000)
- ▶ Romania (14.000)
- ▶ **Russia (1.000.000)**
- ▶ South Africa (90.000)
- ▶ Spain (12.000)
- ▶ Sweden (18.000)
- ▶ Switzerland (18.000)
- ▶ Turkey (25.000)
- ▶ **UK (300.000)**
- ▶ **Ukraine (600.000)**
- ▶ Uruguay (35.000)
- ▶ **USA (5.950.000)**
- ▶ Venezuela (20.000)

3. Hoe zijn het Jodendom en het Christendom opgesplitst?

- ▶ Verschil in interpretatie
 - ▶ Jodendom: geschreven Thora + oral Thora (*Talmud*)
 - ▶ Talmud: *Mishnah* (geschreven compendium) + *Gemara* (verduidelijking van de Mishnah door later gekomen Rabbijnen)
 - ▶ Christendom: geschreven Thora + nieuwe testament
 - ▶ Dit werd pas duidelijk halverwege de eerste eeuw na Christus
 - ▶ Jesus beschouwde zichzelf niet als christen maar als jood
 - ▶ Do not think I have come to abolish the Law or the Prophets; I have come not to abolish but to fulfil (Matt. 5:17)
 - ▶ Intrigerend is dat de bepalende tekst van het jodendom later is geschreven dan de bepalende tekst van het Christendom
 - ▶ “Jews are the elder brother of Christians”

- ▶ 4 joodse sektes/filosofieën (Antiquities of the Jews, Flavius Josephus)
 - ▶ Pharisees
 - ▶ Leven gematigd, in overeenstemming met de ratio
 - ▶ Veel respect voor de ouderen
 - ▶ Zij geloven in goddelijke voorzienigheid, vrijheid van de wil, en persoonlijke onsterfelijkheid
 - ▶ Sadducees
 - ▶ Zij ontkennen het leven na de dood, en volgen alleen wat letterlijk in de geschriften staat
 - ▶ Essenes
 - ▶ Schrijven alles toe aan god, en geloven in de onsterfelijkheid van de ziel
 - ▶ Zij delen al het bezit met de gehele gemeenschap; en houden dus ook geen slaven, en trouwen ook niet
 - ▶ Gekarakteriseerd door hun deugdzame manier van leven
 - ▶ Zealots
 - ▶ Lijken veel op de pharisees
 - ▶ Zijn alleen nog meer bereid om te sterven voor de vrijheid van elke vorm van overheersing behalve die van god
 - ▶ Ontstaan met als doel de Joodse populatie van Judea op te zetten tegen het romeinse rijk

Origon (kerkvader)

- ▶ Convenant (verbond) gemedieerd door Moses tussen god en Israël, een *indirect* contact, gecontrasteerd met een *direct* verbond tussen christus en god
- ▶ Het oude testament is afgemaakt/verdrongen door het nieuwe testament
- ▶ Christus is het centrale figuur, hij vervangt abraham en volbrengt een ommekeer van de originele zonde
- ▶ Jerusalem is een symbool, een heilige stad
- ▶ Het leiden van Israël is bewijs van de verstoting door god

Rabbijn Yohanan

- ▶ Convenant onderhandeld door Moses tussen god en Israël, een *direct* contact
- ▶ Het oude testament is afgemaakt door de orale Thora
- ▶ Abraham blijft het centrale figuur, en de Thora is het tegengif tegen zonde
- ▶ Jerusalem heeft de status als link tussen hemel en aarde, de plek waar god zich weer zal manifesteren
- ▶ Het leiden van Israel is de liefhebbende kastijding en disciplineren door een liefhebbende vader

Vragen

- ▶ Hoe heten de vijf boeken van de Thora?
- ▶ Wie is (traditioneel gezien) de schrijver van de Thora?
- ▶ Waar wonen de meeste Joden?
- ▶ Wat zijn de drie betekenissen van 'Israël'?
- ▶ Waarom werd er in de middeleeuwen aangenomen dat de Joden verdoemd waren tot een lage status?
- ▶ Waar bestaat de orale Thora uit?
- ▶ Welke van Jacob zijn zonen is als eerste naar Egypte vertrokken?
- ▶ Wat is de belangrijkste regel tijdens de *sjabbat*?

4. De kalender en de festivals

- ▶ De sleutel tot de joodse kalender is de natuur
- ▶ Zonsopgang en zonsondergang
- ▶ Maand is gebaseerd op de maancyclus ('maan'), ongeveer om de 29,5 dagen
- ▶ Jaar is gebaseerd op het verlopen van de seizoenen
- ▶ Tempelprocedures beginnen elke morgen bij zonsopkomst
- ▶ Sjabbat begint op vrijdag bij zonsondergang
- ▶ Gebed in de synagoge gevolgd door het uitspreken van de *kiddoesj* (zegening)
- ▶ Dit is 1 van belangrijkste instanties die zorgt voor sociale cohesie binnen het joodse volk

Pelgrimsfeesten ('foot' festivals)

- ▶ Heet zo omdat mensen vroeger lopend vanuit omstreken naar Jeruzalem kwamen om de feesten te vieren

Naam festival	Historisch	Spiritueel	Landbouw	Extra
<i>Pesach</i> (passover), lente	Herdenkt de exodus van de Israëlieten vanuit slavernij in Egypte	God is de verlosser; vanuit slavernij in dienst van de farao in Egypte naar alleen nog de dienaar van Heere god	Festival van de lente, van hergroei, van de oogst van het graan en het gerst	Haggada (telling the story), Haggadot
<i>Shavuot</i> (pentecost), vroege zomer	De dag dat god aan Moses de 10 geboden gaf, en hiermee de condities van de convenant	De verlossing van Egypte was pas compleet toen zijn spirituele dimensie bereikt was door de openbaring van de Thora op de Sinai	Dit is het moment voor de late graanoogst, en het verzamelen van de eerste stukken fruit	
<i>Succot</i> (tabernacles), herfst	God beschermde de Israëlieten in de woestijn: “So that your generations should know that I made the israelites dwell in booths (soeka) when I brought them out of the land of egypt”	God is onze beschermer; Dit is gesymboliseerd doordat we onze huizen verlaten en een nacht spenderen in een soeka	De laatste oogst van het jaar	Een soeka is een loofhut. Hiervoor wordt een hut in de tuin of op het balkon gemaakt. Het is vereiste dat door de dakbedekking de sterren zichtbaar blijven

Aseret Jemé Tesjoewa (tien dagen van inkeer)

- ▶ Speciale gebeden (*seliechot*) worden toegevoegd aan de dagelijkse gebedsdiensten
- ▶ Periode wordt gebruikt om vergiffenis te vragen bij de medemens voor zover dit nog niet gebeurd is tijdens de voorgaande maand van *eloel*
- ▶ *Eloel* is de maand van introspectie en boetedoening, tijdens deze maand wordt ook een extra psalm toegevoegd aan de gebeden\
- ▶ *Rosh Hasjana* (Joodse nieuwjaar) en *Jom Kippoer* (dag van boetedoening)
- ▶ God schrijft elk jaar het lot van ieder persoon voor het komende jaar in het boek des levens op *Rosh Hasjana*, en wacht dan tot *Jom Kippoer* tot hij het lot bezegelt

Rosh Hasjana (Joodse nieuwjaar)

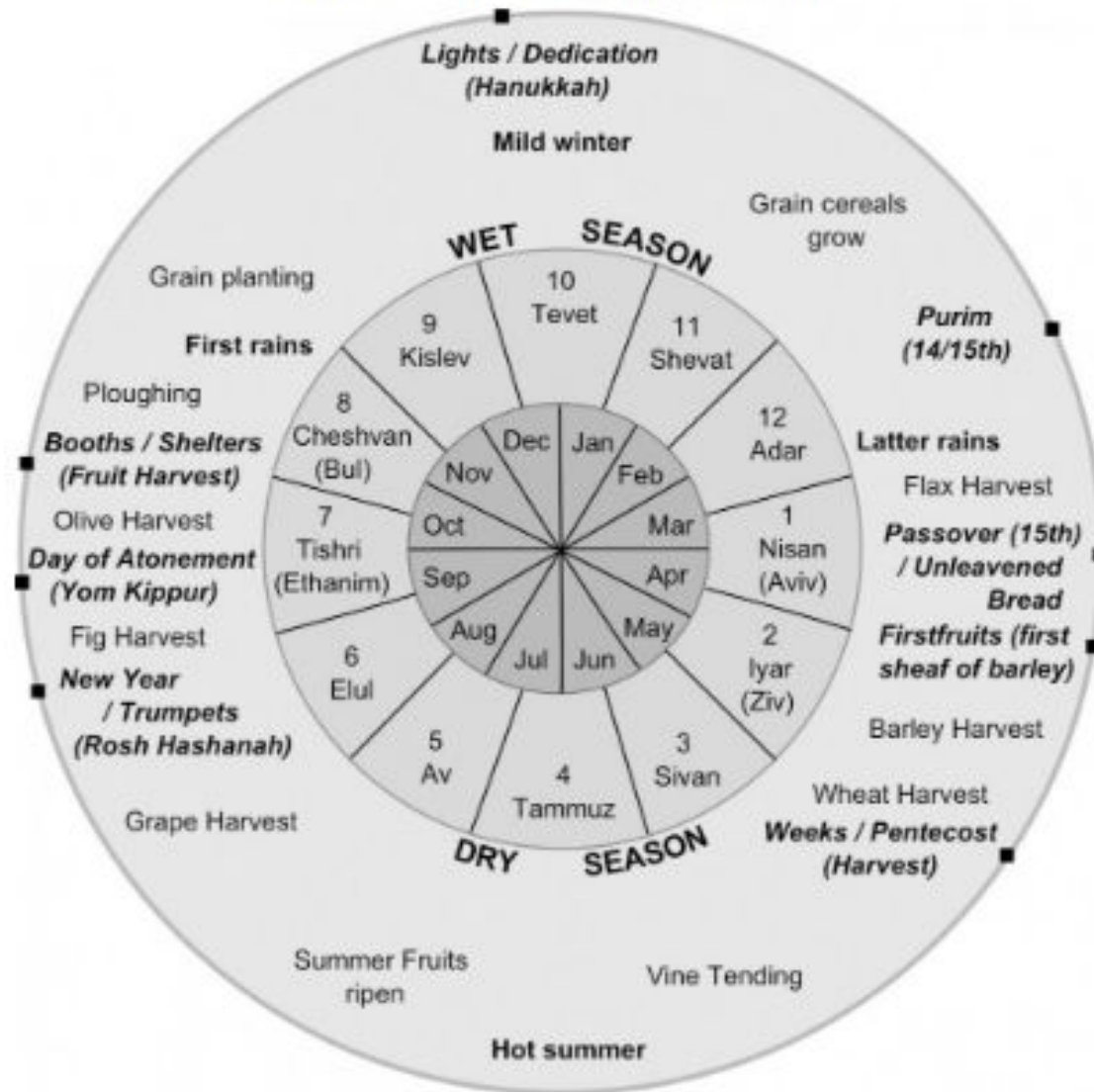
- ▶ *Jom Hasjofar*/De dag van de Sjofar (ramshoorn)
- ▶ Een erg moeilijk instrument om te spelen vanwege zijn embochoure*, en omdat hij geen toonveranderende voorzieningen heeft
- ▶ Als symbool voor een goed jaar worden zoete dingen gegeten, traditioneel stukjes appel met honing
- ▶ Aanwezigen wensen elkaar een 'oma e toemba', 'een goed en zoet jaar' of simpelweg *shana tova* ('goed jaar')
- ▶ De laatste klank van de Sjofar luidt het begin van de 'tien dagen van inkeer' in

* de actie van de lippen die nodig is om een blaasinstrument te bespelen

Jom Kippoer (Grote verzoendag)

- ▶ Staat ook wel bekend als de Sjabbat der Sjabbats
- ▶ Philo: “Not only by the pious and holy but also by those who never act religiously in the rest of their life”
- ▶ Voor veel mensen is het een bevestiging van hun joodse identiteit en niet zozeer een religieuze uiting
- ▶ Het wordt echter wel serieus genomen, zelfs de minst religieuze joden houden zich meestal wel aan het vasten
- ▶ Vijf *Innuyim* (zelf-geïnflicteerde ongemakken)
 - ▶ Eten
 - ▶ Zalving met olie
 - ▶ Seksuele relaties
 - ▶ Wassen (voor gemak)
 - ▶ Dragen van leren schoenen
- ▶ Belangrijk concept hierin is *Teshuva* (boetedoening), een terugkeer naar god

Fig. 3 The Jewish Calendar

5. Het spirituele leven - Gebed, meditatie en de Thora

- ▶ De psalmist bad 7 keer per dag, Daniel 3 keer per dag
- ▶ Pas in 100 a.d. is er een poging gedaan de liturgie* te standaardiseren door Gamaliel II
- ▶ Een mogelijk reden hiervoor is de gelijktijdige opkomst van het christendom; mensen zagen de noodzaak om hun religie te identificeren en om religieuze correctheid te bevorderen

De drie dagelijkse diensten	Tijd van de dag
<i>Maariv (Aravit)</i>	Avond
<i>Shacharit</i>	Ochtend
<i>Mincha</i>	Middag
<i>Musaf</i> (toegevoegde dienst)	Sjabbat en festivals
<i>Ne'ilah</i> (sluiten van de poorten)	Jom Kippoer

*het geheel van voorgeschreven gebeden, ceremoniën en handelingen die een eredienst uitmaken.

- ▶ *Shema* bestaat uit 3 Schriftuurlijke lezingen, beginnende met de verklaring van god zijn eenheid
- ▶ *Amida* (staande gebed) of *Shemone Esreh* (achttien) bestaande uit lof, verzoekschrift, en dankzegging
- ▶ *Shema* wordt bij de *Maariv* (avond) en *Shacharit* (ochtend) gedaan, *Amida* bij alle drie
- ▶ Gamaliel heeft alleen maar het begin en einde van deze diensten gedefinieerd. De resterende invulling is aan de rabbijn of de individuele aanbieder

Poëzie

- ▶ Liturgische poëzie zit diep geworteld in de geschriften. Een goed voorbeeld hiervan zijn de psalmen
- ▶ Over de eeuwen heen is er een breed uiteenlopende poëtische traditie ontstaan.
- ▶ Twee contrasterende vormen van Hebreeuwse liturgische gedichten
 - ▶ *Seliha* = een boetvaardige hymne
 - ▶ Een kabbalistisch* gedicht, waarin de sjabbat gepersonifieerd wordt als een bruid en koningin, welke tegenwoordig bij bijna alle riten*² tijdens de vrijdagavond dienst van de sjabbat gereciteerd wordt. Dit is een herinnering aan het feit dat de sjabbat een van de grootste spirituele ervaringen is binnen het jodendom, die openstaat voor elk

*vorm van joodse mystiek of esoterie die binnen rabbijnse kringen ontstond in het twaalfde-eeuwse Europa

*²een vaststaande, ceremoniële, gewoonlijk godsdienstige handeling

Seliha (Solomon Ibn Gabirol (11de eeuw))

- ▶ *I am appaled and in deep torment; on the day my effrontery is recalled - what can i say to my lord?*
- ▶ *I am desolate and speechless; when I remember my guilt - I am ashamed and confounded*
- ▶ *My days waste in futility; because of the shame of my youth, there is no peace within me...*
- ▶ *When my sin vexes me, my mind reassures me: 'let us fall into the hand of the lord' (2 Sam. 24:14)*
- ▶ *Turn from the seat of your dwelling, and open your gates to me, for there is none beside you.*
- ▶ *O my rock, protect me! Deliver me from my sin, and teach me your Thora...*
- ▶ *Forgive our sins, and pay no heed to (the sins of) our youth, for our days are but a shadow*

Lekha Dodi (Come, my friend, Solomon Alkabetz (1540))

- ▶ *Come my friend to meet the bride, let us receive the Sabbath!*
- ▶ *The one god declared 'observe' and remember as one word*
- ▶ *The lord is one and his name is one; name, glory and praise!*
- ▶ *Come my friend...*
- ▶ *Come, let us go meet the Sabbath, for she is fount of blessing*
- ▶ *Cast for ever from the beginning, final deed in pristine thought.*
- ▶ *Come my friend...*
- ▶ *Sanctuary of the king, royal dwelling, arise from your overthrow!*
- ▶ *Too long have you dwelt in the vale of tears; He will have compassion on you!*
- ▶ *Come my friend...*
- ▶ *My people, shake free of the dust, don your beautiful robes,*
- ▶ *Draw near to my soul, redeem it through the son of jesse* of Bethlehem!*
- ▶ *Come my friend...*
- ▶ *Come in peace, diadem of your husband, in joy and gladness,*
- ▶ *Come o bride, come o bride, amongst the faithful of the special people*
- ▶ *Come my friend...*

* Vader van David

Studie

- ▶ De belangrijkste vorm van joodse spiritualiteit is Thora studie
- ▶ Van Jonathan, de zoon van Uzziel werd gezegd dat wanneer hij ging zitten en zich wijdde aan Thora studie, zijn spirituele vuur zo groot was dat als een vogel over hem heen vloog die spontaan vlam vatte
- ▶ In de *Yeshiva* (joodse onderwijs instelling) worden jonge mannen (en tegenwoordig ook wel vrouwen) onderwezen in de traditionele Thora studie. Dit gebeurt middels *Shiurim* (lessen, colleges)
- ▶ Deze *shiurim* zijn ook gericht op normale joodse mensen, en je hebt *shiurim* voor verschillende niveau's en gelegenheden
- ▶ Daarnaast wordt er ook gestudeerd in paren (*chavrutas* = vriendschap).

Joseph Dov Soloveitchik

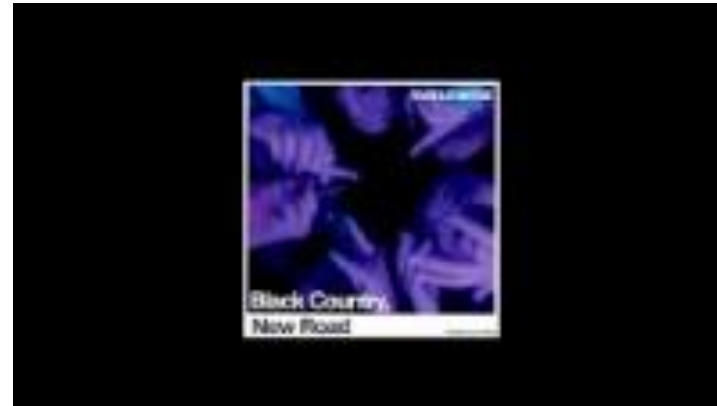
- ▶ leidende orthodoxe joodse denker (20ste eeuw) over zijn jeugd
- ▶ Hij was een loner met weinig vrienden die gepest werd
- ▶ Zijn enige vriend was de Rambam (Maimonides)
- ▶ Hij kwam hem tegen tijdens de lezingen van zijn vader
- ▶ Tijdens de lezingen werden verschillende interpretaties van de Misja in de Gemara vergeleken
- ▶ ‘Rabbenu Moshe, why did you do this?’
- ▶ Vervolgens rende hij naar zijn moeder, “mother, daddy can’t explain the Rambam! What shall we do?”
- ▶ Zijn moeder zij toen: “Father will find an answer for the Rambam. And if he can’t, perhaps when you will grow up you will find an answer for the Rambam”
- ▶ Dit is voor hem een aanzet geweest om te blijven zoeken naar antwoorden
- ▶ Wanneer hij bezig is met Thora studie, voelt hij zich omringd door alle rabbijnen en leermeesters die voor hem kwamen
- ▶ “Those who hand down the Thora meet in one inn of history with those who receive it.”

Vragen

- ▶ Wat is het belangrijkste verschil tussen het Christendom en het Jodendom in hoe ze de covenant (het verbond) zien?
- ▶ Welke drie pelgrimsfeesten zijn er?
- ▶ Welke van de oude joodse filosofieën was het meest radicaal?
- ▶ Wanneer is de Sjabbat?
- ▶ Wat is de Engelse benaming voor '*Pesach*' en wat is de herkomst van dat festival?
- ▶ Wat zijn de 5 '*Innuyim*'?
- ▶ Welk gebed wordt bij alle drie dagelijkse diensten uitgevoerd?

Pauze

- ▶ *Klezmer* (*kley* = werktuig, *zemer* = lied, melodie)
- ▶ Oorspronkelijk gebruikt in de Joodse cultuur in Oost-europa (Asjkenazisch) als aanduiding voor een muzikant die de instrumentele bruiloftsmuziek speelt
- ▶ Vooral veel snaarinstrumenten
- ▶ Tsimbl (een kleine cymbalom)

6. Een Joods leven

► *Tzedaka* (charitable giving)

- 1/10de van je winst moet opzij gezet worden voor liefdadigheid
- Dit komt van de 'tithe'. In de bijbel werd beschreven dat alle Joden 10 procent van hun inkomsten moesten bewaren en doneren aan de priesters (levieten) en aan de armen, aangezien die zelf niet in hun bestaan konden voorzien
- Aangezien tegenwoordig de priesters zelf gewoon een inkomen hebben vinden de meeste joden dat alsnog deze 10% gedoneerd moet worden aan goede doelen en nood behoevende individuen
- Dit is een kwestie van geweten, niet een belasting geïnd door gemeenschap
- Bovendien moet deze 10% niet te precies genomen worden

► Mezuza (deurpost)

- *Shema*: “And you shall write them on the doorposts of your house and upon your gates”
- Dit wordt geïnterpreteerd als dat de eerste twee paragrafen van de *shema* opgeschreven moeten worden, in een container moeten worden gestopt en vastgemaakt worden aan het deurkozijn
- De meeste joodse huizen hebben deze op de voordeur, en de orthodoxe en meest religieuze joden hebben ze op elke deur behalve de badkamer deur

Talliet (gebedskleed)

- ▶ Gedrapeerd over de schouders bij het ochtendgebed (*shacharit*)

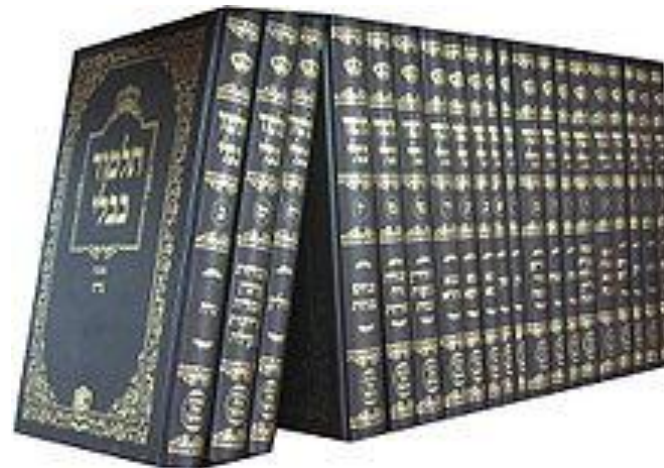
Tefilin (gebedsriemen)

- ▶ 2 leren doosjes met riemen verbonden aan het lichaam
- ▶ Hierin bevinden zich de 4 bijbelse passages welke de instructie includeren: “you shall bind them on your arms and they shall be an ornament between your eyes”
- ▶ Eentje op het voorhoofd (zetel van de ziel) en eentje om de linkerarm, tegenover het hart (zetel van het gevoel)

Boeken

- ▶ In de koran word naar de joden en christenen gerefereerd als 'People of the book'. Hiermee word bedoeld dat ze genoemd staan in het boek (de bijbel), niet dat ze erg veel lezen
- ▶ Voor joden geld dit laatste echter wel, en joodse families hebben vaak uitgebreide boekencollecties verbonden aan verschillende joodse praktijken
 - ▶ *Siddurim* (prayer books)
 - ▶ *Mahzorim* (festival books)
 - ▶ *Haggadot* (Pesach)
 - ▶ *Chumashim* (Thora)
 - ▶ Babylonische Talmoed

Voeding

- ▶ Steeds meer joden worden vegetarisch. Dit is deels een wereldwijde trend, maar komt ook doordat Adam en Eva vegetarisch waren
- ▶ *Kosher* = OK
- ▶ *Trefa* betekent het tegenovergestelde, dus niet OK
- ▶ Grote delen van de Thora zijn besteed aan de spijswetten (vooral Leviticus en Deuteronomium)
- ▶ De typen vlees die wel geconsumeerd mogen worden, mogen dat alleen wanneer ze op de juiste wijze geslacht worden (= *shechita*) door de *shochet*, welke gelicentieerd moet worden door een rabbijn om *shechita* te mogen uitvoeren
 - ▶ Met een scherp mes wordt een insteek gemaakt door de luchtpijp en slokdarm van het dier
 - ▶ Deze steek verbreekt op hetzelfde moment ook de hoofd arteriën naar de hersenen waardoor het dier vrijwel direct het bewustzijn verliest

Joodse levenscyclus

1. Geboorte
2. Opgroeien
3. Huwelijk
4. Ouderschap
5. Mid-life
6. Ouderdom
7. Dood

1. Geboorte

► Mannen

- Besnijdenis op de achtste dag
- De eerstgeboren man, ontvangt een aanvullende 'verlossing' ceremonie op de 30ste dag na zijn geboorte

► Vrouwen

- Geen traditionele ceremoniën
- Moeder gaat wel naar de synagoge voor een dankzegging gebed. Binnen sommige joodse denominaties wordt de baby ook meegenomen naar de synagoge

2. Opgroeien

- Er zijn verscheidene ceremoniën, bijvoorbeeld wanneer het kind het Hebreeuwse alfabet aan het leren is; letters eten gemaakt van honingcake

► Mannen

- *Barmitzvah* wanneer ze 13 zijn
 - Dit is een individuele ceremonie waar de jongen uit de Thora leest in de synagoge, en daarna een groot feest houdt

► Vrouwen

- *Batmitzvah* wanneer ze 12 zijn in sommige progressieve denominaties
- *Bat Chayil* binnen het orthodoxe jodendom op latere leeftijd wanneer een gekozen studiepad volbracht is

3. Huwelijk

- ▶ Een bruiloft bestaat uit twee gedeeltes
 - ▶ *Kiddushin* (verloving)
 - ▶ In het bijzijn van getuigen geeft de bruidegom een object (tegenwoordig meestal een ring) aan de bruid
 - ▶ “You are betrothed to me by means of this ring in accordance with the law of Moses and Israel”
 - ▶ De bruid hoeft niets te zeggen, haar stilzwijgen wordt gezien als akkoord (berusting)
 - ▶ Vervolgens worden twee zegeningen uitgesproken en een glas wijn gedeeld
 - ▶ Traditioneel gezien zit er maximaal een jaar tussen *kiddushin* en *nisuin*, tegenwoordig gebeuren beide ceremoniën echter vaak direct achter elkaar plaats
 - ▶ *Nisuin* (marriage proper)
 - ▶ Het paar staat onder de *Chuppa* (huwelijksluifel), welke hun nieuwe huis symboliseert
 - ▶ Vervolgens worden zeven zegeningen uitgesproken, en wordt wederom een glas wijn samen gedeeld
 - ▶ De bruidegom trapt een stuk glas kapot, dit symboliseert dat zelfs op zon glorieuze dag de joden wel stil staan bij de verwoesting van Jeruzalem

4. Ouderschap

- ▶ Professionele training is beschikbaar voor ouders in het gemeenschapscentrum van de synagoge

5. Mid-life

- ▶ Deze is pas recent toegevoegd door joodse sociologen, aangezien mensen voorheen minder oud werden

6. Ouderdom

- ▶ Het ideaal voor deze fase is dat je, door je leven goed en toegewijd gespendeerd te hebben, bewondering en respect van de jongere leden van de samenleving hebt verworven

7. Dood

- ▶ Familie van de overledene
 - ▶ Scheuren een kledingstuk kapot
 - ▶ Verwijderen hun schoenen
 - ▶ 'sit shiva (zeven)'
 - ▶ Zitten op de grond terwijl vrienden langskomen om hun te troosten, en samen met hun te bidden
 - ▶ Vrienden van de rouwenden verzorgen hun materiele behoeften
 - ▶ Hierop volgt een periode van minder intense rouw tot 30 dagen verstreken zijn
 - ▶ Kinderen rouwen 12 maanden om de dood van hun ouders
 - ▶ Hierna volgt voor de rest van het leven een jaarlijkse gedenkdag (jahrzeit), waar een gebed (*kaddish*) gereciteerd wordt.
- ▶ Er bestaan verschillende opvattingen over een eventueel leven na de dood

7. Uit de getto, in de wervelwind

- ▶ In tegenstelling tot de christelijke gemeenschap had de joodse gemeenschap voor de 18^e eeuw geen centraal gezag waarmee ze hun gemeenschap op grotere schaal naar hun zin konden zetten
- ▶ *Cherem* = een verbanning van een individu uit de joodse gemeenschap door de leiders van die gemeenschap
- ▶ In de 18^e eeuw tijdens de verlichting verkregen Joden langzaam aan steeds meer burgerrechten
- ▶ De manieren waarop joodse gemeenschappen zijn omgegaan met deze ontwikkeling heeft geleid tot het ontstaan van verschillende joodse denominaties
 - ▶ Gereformeerd
 - ▶ Orthodox
 - ▶ Conservatief
 - ▶ Reconstructionistisch

► Gereformeerd

- Gebouwd op de ideeën van Moses Mendelssohn
 - Hij heeft het jodendom aangepast aan de ideeën van de verlichting
 - Hield diensten in de volkstaal in plaats van het Hebreeuws
 - Een voorstander van een pragmatisch jodendom, waarin joden zich aanpaste aan de samenleving om hun heen (doop), niet omdat ze geloofden dat die samenleving beter was, maar omdat dat hun betere kansen bood binnen de samenleving. “it was a ticket to ‘civilization’ and cultured society (Heinrich Heine)
- Komt vooral veel voor in de Verenigde Staten (35%) en Engeland (15%), minder in andere landen
- Sommige joodse gemeenschappen erkennen deze stroming nog steeds niet als officiële joden, in Israël worden huwelijken en bekeringen bijvoorbeeld niet erkend door de staat
- Gereformeerde joden beschouwden zich eerst niet als gereformeerd, pas toen hun ideeën werden afgewezen door het traditionele jodendom kregen ze dit etiket

► Orthodox

- En toen is ook pas het etiket ‘orthodox’ bedacht voor de joden die zich hier fel tegen verzetten
- Een brede overkoepelende term voor verschillende denominaties die zich verzette tegen de gereformeerde joden
- Er zijn verschillende wijzen waarop orthodoxie wordt gedefinieerd
 - De orthodoxe gemeenschap beschouwt *halakha* (joodse wet) als bindend. *Halakha* is het totaal van goddelijke en rabbijnse wetgeving gefundeerd in de geschreven en orale Thora
 - Geloof in *Thora min hashamayim* (de goddelijke openbaring van de Thora op de sinaiberg)

► Conservatief

- Zit een beetje tussen orthodox en gereformeerd in
- Verlenen een centrale positie aan *halakha*, maar zijn wel meer bereid dan orthodoxe joden om de stellingen van *halakha* aan te passen aan veranderende sociale en economische situaties
- Ze accepteren bijvoorbeeld de moderne kritieken met betrekking tot de compositie en origine van Bijbelse documenten
- Komt vooral veel voor in de Verenigde Staten

► Reconstructionistisch

- De meest recent opgerichte denominatie (1968)
- De meest progressieve joodse stroming
 - Vrouwen hebben vanaf het begin dezelfde status gekregen als mannen
 - Vanaf 1968 worden zowel personen met een Joodse moeder als met een Joodse vader geaccepteerd als Joods
- Het centrale orgaan is de *chavura* waarbinnen iedereen een gelijke stem heeft en waarin de rabbijn een belangrijke hulpbron is binnen de gemeenschap en niet een centrale leider. Besluiten worden bereikt door democratische consensus

- ▶ Wat zijn de twee belangrijkste manieren van Thora studie?
- ▶ Hoeveel procent van je winst moet je als Jood opzij zetten voor liefdadigheid?
- ▶ Hoe heet de Israëlsche stam de priesters klasse vormde?
- ▶ Waar bevinden de tefilin zich en waarom?
- ▶ Waarom wordt er in de Koran gerefereerd naar de Joden als 'the people of the book'?
- ▶ Wat zijn de twee Joodse voedsel categorieën?
- ▶ Hoe slacht een Shochet een dier?
- ▶ Wat zijn de 7 joodse levensfasen?
- ▶ Welke rituelen zijn verbonden aan de dood van een ouder?
- ▶ Wat is een *cherem*?

8. Twintigste-eeuws Jodendom

- ▶ Zionisme (het idee dat het volk van Israël zal terugkeren naar Israël)
- ▶ Holocaust
- ▶ God
- ▶ Joods feminisme

Zionisme

Periode	Bestuur
70-395	Romeins bestuur
395-638	Byzantijns bestuur
614-627	Joods bestuur onder de Perzen
638-1072	Arabisch bestuur (Omajjaden)
1072-1099	Seltsjoeken (Turks-Perzisch nomadenrijk)
1099-1291	Kruisvaarders (periodiek)
1291-1516	Mamlukken (Sultanaat)
1517-1917	Ottomaanse rijk
1920-1948	Brits mandaat
29 november 1947	VN besluit dat er een partitie moet bestaan van Palestina in twee onafhankelijke Joodse en Arabische staten. De joden accepteren de partitie, maar de Arabieren wijzen hem af.
14 mei 1948	Onafhankelijkheidsverklaring van Staat van Israël
15 mei 1948	Britse mandaat verloopt en de Arabische liga (Egypte, (Trans)Jordanië, Irak, Syrië, Libanon, Saudi Arabië, Jemen) verklaart de oorlog aan Israël

Periode	Bestuur
1956	Suezoorlog
1967	Zesdaagse oorlog (Junioorlog) geprovoceerd door een Egyptische blokkade toegang Israël tot de Rode zee. Israël wint de oorlog, herenigt Jerusalem en bezet Sinai, de westelijke Jordaanoever, Gaza en Golan (Syrië)
1969-1970	Uitputtingsoorlog
Oktober 1973	Jom Kippoeroorlog
26 Maart 1979	Egypte-Israël vredesverklaring getekend in Washington
April 1982	Sinai officieel teruggegeven aan Egypte
Juni 1982	Israël lanceert oorlog tegen PLO (Palestine Liberation Organization) basissen, en vestigt een veiligheidszone in zuid-Libanon
December 1987	Palestijnse ' <i>intifada</i> ' (afschudden) in de westelijke Jordaanoever en Gaza
1993	Akkoord tussen Israël en Palestina getekend in Oslo, welke een zelfbestuur opzette voor Palestina
Oktober 1994	Vredesovereenkomst tussen Israël en Jordanië
Oktober 1995	Interim akkoord tussen Israël en Palestina (instelling van een Palestijns interim zelfbestuur, maar nog niet een autonome Palestijnse staat)

- ▶ Zionisme is diepgeworteld in de bijbel, waar vele profeten het volk verzekeren dat ze terug zullen keren naar het beloofde land
- ▶ Het land is opgericht in 1948 nadat het gebied een tijd bestuurd was als brits mandaatgebied (1920-1948)
- ▶ “It is not the mandate which is our bible, but the bible which is our mandate” (Ben Gurion, eerste president Israel)
- ▶ Aangezien de Joden 2000 jaar lang geen centraal land hebben gehad wat bestuurd moest worden, inclusief de tijd waarin de *Mishna* gevormd is, roept het nieuwe land veel nieuwe en onbeantwoorde vraagstukken op
 - ▶ Worden huwelijken nog steeds geregeld door religieuze rechtbanken of moet hier nu ook een seculaire (wereldlijke) basis voor komen?
 - ▶ Hoe moeten externe relaties onderhouden worden met landen van andere geloven?
- ▶ Tot op heden heeft Israël geen grondwet. Beslissingen worden gemaakt op basis van het seculaire* wettelijke systeem dat ze geërfd hebben van het Britse mandaat, en de Joodse religieuze wetten

*Niet geestelijk of kerkelijk

Holocaust/Shoah

- ▶ Holocaust betekent een religieus brandoffer van een dier
- ▶ Joden noemen het liever *Shoah* (calamiteit/vernietiging) aangezien dit minder religieus beladen is
- ▶ Tussen de 5,4 en 5,8 miljoen dode Europese joden (58%)
- ▶ Iedereen met één of meer Joodse grootouders werd gedefinieerd als Joods
- ▶ Hoewel eerst ook ideeën circuleerde dat de Joden niet perse dood moesten maar weg uit het Duitse rijk, werd de ideologie geleidelijk aan steeds gewelddadiger
- ▶ Endlösung (Final Solution)
- ▶ *Kiddush Hashem* (heiligmaking van God zijn naam): Joden moeten bereid zijn hun leven op te offeren liever dan bijdragen aan moord

Rabbin Ephraim Oshry

- Heeft overleefd in de getto in Litouwen
- Mensen in de getto benaderden hem met vragen
- Deze vragen en de antwoorden daarop heeft hij opgeschreven op papier dat hij heimelijk van cementzakken scheurde, en hij heeft ze bewaard in blikjes die die na de oorlog weer opgehaald heeft
 - Joden geforceerd om een Thora rol te verscheuren
 - Sjabbat Thora lezing voor slavenarbeiders
 - De zegening van het martelaarschap
 - Jezelf redden met een 'doop' certificaat
 - Anticonceptie in de getto
 - De berouwvolle kapo*
 - *“who has not made me a slave?” (shachita):* Spirituele vrijheid > lichamelijke vrijheid

*een gevangene in een nazikamp in de Tweede Wereldoorlog, die als taak had op de andere gevangenen toe te zien.

God

- ▶ De levende god
- ▶ God der ethiek
 - ▶ Interpretieren de Thora als zijnde voornamelijk bezig met ethiek, en zien Israël's missie als het verspreiden van deze ethiek in de wereld
- ▶ God der relaties (Martin Buber)
 - ▶ “Alles leben ist begegnung (all life is encounter)
 - ▶ I-Thou ipv I-It
 - ▶ The essential character of "I-Thou" is the abandonment of the world of sensation, the melting of the between, so that the relationship with another "I" is foremost.
- ▶ Niet-supernatuurlijke god
 - ▶ Zien de evoluerende Joodse samenleving als de expressie van God

- ▶ De overstijgende god der *Halakha*
 - ▶ Die wordt geopenbaard door een perfect 'a priori' rechtssysteem
- ▶ De anthropopathische* god
 - ▶ Die empathiseert met onze gevoelens en deelt in ons geluk en verdriet
- ▶ God van de convenant
 - ▶ Wiens ethische en religieuze eisen duidelijk worden door zijn conventante relatie met de Joodse gemeenschap
- ▶ De abusieve god
 - ▶ Met wie we verzoening moeten zoeken, en die ons gestraft heeft voor onze fouten

* het toeschrijven van menselijke emoties of het toeschrijven van menselijke gevoelens of passies aan een niet-menselijk wezen

Feminisme

- ▶ De bijbel, Talmoed en het premoderne jodendom als geheel beschouwen de patriarchale samenleving als vanzelfsprekend
 - ▶ Eva wordt gevormd uit een rib van Adam, en zij is ook degene die zwicht voor de verleiding van Satan en een appel eet van de boom der wijsheid (Genesis 2-3). Dit zagen ze als een rechtvaardiging van de onderwerping van de vrouw aan de man
 - ▶ Vrouwen kunnen wel invloedrijk of ‘goed’ zijn, maar god is zonder meer een man
- ▶ ‘So God created humankind in his own image; in the image of God he created him; male and female he created them’ (Genesis 1:27)
 - ▶ Dit impliceert dat we in ons concept van god geen onderscheid moeten maken tussen vrouwelijk en mannelijk
- ▶ Rabbijnse formulering van goddelijke eigenschappen (Zorgzaamheid en compassie)
 - ▶ “He clothes the naked”
 - ▶ “He visits the sick”
 - ▶ “Comforts the bereaved”
 - ▶ “Buries the dead”
- ▶ *Ha-qedosha berukha hi* (The holy one, blessed be she)

Vragen

- ▶ Wat zijn de 4 Joodse denominaties die voortgekomen zijn uit de verlichting?
- ▶ Wat is het verschil tussen het conservatieve en orthodoxe jodendom?
- ▶ In welk jaar verklaarde Israël de onafhankelijkheid?
- ▶ Wie was de eerste president van Israël?
- ▶ Hoe worden bestuurlijke beslissingen gemaakt in Israël?
- ▶ Waarom spreken Joden liever over de *Shoah*?
- ▶ Waarom vond Rabbijn Ephraim Oshry het zo belangrijk dat Joden alsnog het volledige ochtendgebed reciteerden?
- ▶ Wat was een kapo?

13 joodse geloofsbeginnselen (Maimonides, 12e eeuw)

1. Ik geloof met volmaakt geloof dat de Schepper, gezegend zij Zijn Naam, de Schepper en Gids is van alles wat is geschapen; Hij alleen heeft gemaakt, maakt en zal alle dingen maken.
2. Ik geloof met een volmaakt geloof dat de Schepper, gezegend zij Zijn Naam, Eén is, en dat er op geen enkele manier eenheid is zoals de Zijne, en dat Hij alleen onze God is, die was, en is en zal zijn.
3. Ik geloof met een volmaakt geloof dat de Schepper, gezegend zij Zijn Naam, geen lichaam heeft en dat Hij vrij is van alle eigenschappen van materie, en dat er geen enkele (fysieke) vergelijking met Hem kan zijn.
4. Ik geloof met volmaakt geloof dat de Schepper, gezegend zij Zijn Naam, de eerste en de laatste is.
5. Ik geloof met volmaakt geloof dat het voor de Schepper, gezegend zij Zijn Naam, en voor Hem alleen, juist is om te bidden, en dat het niet juist is om tot iemand anders dan Hem te bidden.
6. Ik geloof met volmaakt geloof dat alle woorden van de profeten waar zijn.

7. Ik geloof met volmaakt geloof dat de profetie van Mozes, onze leraar, vrede zij met hem, waar was, en dat hij het hoofd van de profeten was, zowel degenen die hem voorgingen als degenen die hem volgden.
8. Ik geloof met volmaakt geloof dat de hele Thora die nu in ons bezit is dezelfde is die aan Mozes, onze leraar, werd gegeven, vrede zij met hem.
9. Ik geloof met volmaakt geloof dat deze Thora niet zal worden uitgewisseld, en dat er nooit een andere Thora van de Schepper zal zijn, gezegend zij Zijn Naam.
10. Ik geloof met volmaakt geloof dat de Schepper, gezegend zij Zijn Naam, alle daden van mensen en al hun gedachten kent, zoals er staat geschreven: "Die de harten van hen allen heeft gevormd, die al hun daden begrijpt" (Psalm 33: 15).
11. Ik geloof met volmaakt geloof dat de Schepper, gezegend zij zijn naam, degenen beloont die zijn geboden onderhouden en straft wie ze overtreden.
12. Ik geloof met volmaakt geloof in de komst van de Messias ; en hoewel hij misschien blijft, wacht ik toch elke dag op zijn komst.
13. Ik geloof met volmaakt geloof dat er een opwekking van de doden zal zijn op het moment dat het de Schepper zal behagen, gezegend zij Zijn naam, en Zijn vermelding zal voor altijd en eeuwig verheven worden.